ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 96, Eylül 2019, s. 147-161

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.36718>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
2.07.2019

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.09.2019

Doç. Dr. Adnan ALKAN
Siirt Üniversitesi, Coğrafya
ad_alkan@hotmail.com

KÜLTÜREL VE EKOLOJİK BİR MİRAS: SİİRT BATTANİYESİ

Öz

Yüzyıllar boyunca sayısız medeniyete ev sahipliği yapan Anadolu, büyük bir kültür çeşitliliğine ve birçok geleneksel el sanatına sahiptir. Şüphesiz ki Anadolu’da en önemli el sanatlarından biri de dokumacılıktır. Anadolu’nun birçok kesiminde tarım ve hayvancılık faaliyetleri sonucunda şekillenen dokumacılık, en önemli maddi kültür öğeleri arasında yer almaktadır. Anadolu’daki geleneksel dokumacılık faaliyetlerinden biri de Siirt Battaniyesi üretimidir. Binlerce yıldır Siirt ve çevresinden geleneksel yöntemlerle üretilen Siirt Battaniyesi, Ankara Tiftik Keçisinden kırılarak dokunmaktadır. Kesilen tiftikler kirman ile eğrildikten sonra, elde edilen iplikler, özel tezgâhlarda battaniye olarak dokunmaktadır. Dokunan battaniyeler çelik taraklarla vurularak tüylendirilip şekillendirilmektedir. Köklü bir geçmişe sahip olan Siirt Battaniyesi 1977 yılında tescil edilmiştir. Siirt Battaniyesi özellikle son yıllarda ekolojik ve yerel ürünlere olan yoğun talepten dolayı geniş bir pazar imkânına sahiptir. Bu çalışmanın temel amacı geçmişe kıyasla önemi azalmış olan en önemli el sanatlarından biri olan dokumacılığın ve bunun sonucunda ortaya çıkan Siirt Battaniyesi’nin eski önemine kavuşmasını sağlamak ve sosyo-kültürel açıdan oldukça önemli olan bu maddi kültür öğesinin gelecek nesillere taşınmasına katkı sunmaktır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre Siirt yöresinde Siirt Battaniyesi ve diğer geleneksel dokuma ürünleri üreten atölye sayısı yaklaşık 70 civarında olup, bu atölyelerde 100’e yakın kişi istihdam edilmektedir. Sonuç olarak Siirt yöresinde usta çırak ilişkisiyle yapılan dokumacılık faaliyetleri ve battaniye üretimi, yeni nesillerin ilgi göstermemesi nedeniyle yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Ancak Siirt Battaniyesi’nin kültürel ve ekolojik bir ürün olarak son yıllarda tekrar-

dan yoğun ilgi görmesi, yörenin ekonomik kalkınmasına katkı sağlaması ve bu geleneksel el sanatının yaşatılması bakımından oldukça önemlidir.

Anahtar kelimeler: El Sanatları, Halk Kültürü, Siirt, Battaniye

CULTURAL AND ECOLOGICAL HERITAGE: SİİRT BLANKET

Abstract

Anatolia is home to numerous civilizations for centuries and has a great variety of cultures and many traditional handicrafts. Undoubtedly one of the most important handicrafts in Anatolia is weaving. The weaving, which is shaped by agriculture and livestock activities in many parts of Anatolia, is one of the most important material elements of culture. One of the traditional weaving activities in Anatolia is the production of Siirt Blanket. Siirt Blanket, which has been produced by traditional methods from Siirt and its surroundings, has been touched by Ankara Angora Goat. Once the cut mohair has been skewed, the yarns obtained are woven as blankets on special looms. Woven blankets are shot and shaped with steel combs. The Siirt Blanket, which has a long history, was registered in 1977. Siirt Blanket has a wide market opportunity especially due to the high demand for ecological and local products. The main purpose of this study is to ensure that the weaving, which is one of the most important handicrafts, and the resulting Siirt Blanket, which is one of the most important handicrafts, has decreased in importance compared to the past and to contribute to the transportation of this material culture which is very important in terms of socio-cultural importance to the next generations. According to the findings obtained in the study, Siirt Blanket and other traditional weaving products in Siirt region is around 70, and approximately 100 people are employed in these workshops. As a result, the production of blankets and blanket production in the Siirt region with the master apprentice relationship is facing the danger of extinction due to the lack of interest of the new generations. However, Siirt Blanket's cultural and ecological product in recent years as a great interest in the recent years, to contribute to the economic development of the region and this traditional handicraft is very important in terms of survival.

Keyword: Handicraft, Folk Culture, Siirt, Blanket

Giriş

Kültür, toplumsal gelişim süreci içerisinde oluşturulan bütün maddi ve manevi değerlerle bu değerleri oluşturmada ve gelecek nesillere aktarmada kullanılan, insanın doğal ve beşeri çevresine hâkimiyetinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür. Bir başka ifadeyle kültür bir topluma veya halk topluluğuna ait düşünce ve sanat eserlerinin bütünüdür. (Özey, 2014: s.4). Kültür, bir halkın yalnızca yaşam biçimi mozaigini yansıtan bir kavram değildir. Aynı zamanda toplumun egemen değer ve inançlarını ayırt eden ve bunların tümünü kapsayan bir kavramdır (Tümertekin ve Özgüç, 2009: s.96). Bir toplumun kültürü; o toplumun geçmişini, bireylerin hayatını, çeşitli zamanlardaki faaliyetlerini, geçinme ile ilgili ekonomik uğraşlarını, dinlenme, eğlence ve dini hayata ayrılan kısımlarını içermektedir. Bu nedenle, ulusların geçmişlerini geleceklere bağlayan en önemli köprülerden birisi de kültür mirasıdır (Hünerel ve Er, 2012: s.180). Kültür varlıkları ve mirası geçmişin tanıkları olup bu yönleriyle geleceğin şekillenme-

sinde önemli rol oynar (Umay, 1999: s.24). Ayrıca kültür mirası insanlığın ortak mirası olup gelecek nesillere aktarılması gereken önemli bir zenginliktir (Arslan ve diğ., 2017: s.212).

Kuşkusuz ki kültürel varlıkların ve mirasın başında el sanatları gelmektedir. El sanatları, toplumların yaşam biçimlerini, gelenek-göreneklerini yaşamak ve yaşatmak için gösterdikleri çabanın neticesinde ortaya çıkmıştır. Halk kültürünün önemli bir ögesi olan el sanatları, kültürel değerlerin yaşatılması ve korunmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Ayrıca el sanatları, toplumların inançları, yaşam biçimleri ve ekonomik faaliyetleri hakkında bilgi vermekte ve özgün, yöresel ve otantik nitelikler taşımaktadır. El sanatları insanoğlunun varlığından bu yana doğal koşullara bağlı olarak ortaya çıkmıştır. İnsanoğlu korunmak, beslenmek ve örtünmek amacıyla yaptığı faaliyetler sonucunda el sanatlarının ilk örneklerini sergilemiştir. Daha sonra el sanatları, çevre şartlarına göre değişip, gelişerek; ortaya çıktığı toplumun sanatsal beğenilerini, kültürel özelliklerini ve duygularını yansıtarak geleneksel vasfını kazanmıştır (Hünerel ve Er, 2012: s.181). Binlerce yıllık birikimle şekillenen el sanatları, çeşitli uygarlıkların katkısı ve kendi öz değerleriyle birlikte zengin bir mozaik oluşturmuştur.

Geçmişten günümüze usta-çırak ilişkisi ile gelen geleneksel el sanatları, makineleşmenin neredeyse hiç olmadığı, basit el aletleri kullanılarak yapılan ürünlerdir. Genellikle işlevselliği dikkate alınarak oluşturulan el sanatları ürünleri, onu üreten zanaatçının kendi iç dünyasını kültürel mirası ile harmanlaması sonucu estetik değeri yüksek objelere dönüşmüştür. Bu yüzden el sanatları ekonomik ve sosyal hayatta olduğu kadar kültürel hayatta da çok önemli bir yere sahiptir. Yapıldığı dönemin izlerini taşıyan bu ürünler gelenek, görenek, örf, adet ve dini değerlere göre şekillenmiştir (Dilmaç, 2013: s.93).

Sanayi devriminden sonra hız kazanan teknolojik gelişmeler, üretim yapısı ve süreçlerindeki değişiklikler, modernizm, talep ve ihtiyaçlardaki farklılıklar, önemli bir kültür ögesi olan geleneksel mesleklerin ve el sanatlarının kaybolmasına ya da kaybolmaya yüz tutmasına yol açmıştır. Bu durum el sanatları ile uğraşan kişilerin talep azlığına bağlı olarak ürettikleri ürünleri satamamasına ve geçimini sağlayamamasına yol açmıştır. Geleneksel mesleklerin ekonomik açıdan ihtiyacı karşılayamaması genç kuşağın bu mesleklere ilgisini olumsuz etkilerken, meslekleri icra eden ustaların sağlık sorunları ya da yaşlılık gibi nedenlerle artık mesleklerini yapamaz hale gelmesi de söz konusu mesleklerin sürdürülebilirliğine engel olmaktadır (Arslan ve diğ., 2017: s.214). Diğer yandan son yıllarda insanların doğal, çevre dostu ve sanatsal-estetik değeri yüksek olan el sanatları ve kültürel öğelere olan ilgisi artmıştır. Fabrikasyon ürünü olan, doğal malzemedен yoksun olarak üretilen ve çevreye zarar veren ürünler gittikçe tercih edilmekten çıkarırken, el sanatları ile ortaya çıkan özgün ve doğal malzemedен yapılan ürünlere olan talep de artmıştır. Bu durum kaybolmaya yüz tutmuş el sanatları ve yerel ürünlerin tekrardan canlanmasına yol açmıştır.

Yüzyıllar boyunca sayısız uygarlığa ev sahipliği yapan Anadolu, büyük bir kültür çeşitliliğine ve birçok geleneksel el sanatına sahiptir. Bu kapsamda bastonculuk, bakırcılık, semercilik, çömlekçilik, halı ve kilim dokumacılığı, telkâri işlemeciliği, bıçakçılık vb. eskiden beri Anadolu'da sürdürülen el sanatları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bunların bir kısmı günümüzde neredeyse yok olma noktasına gelmiş, bir kısmı ise çok az sayıda usta tarafından Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yaşatılmaya çalışılmaktadır. Öte yandan geleneksel el sanatlarından bazıları hediyelik ve süs eşyası üretimine yönelerek varlıklarını sürdürürken, bir kısmı da sanatı icra eden ustaların çabaları ile hayatta kalmaya çalışmaktadır. Özellikle sanayinin yeterince gelişmediği yerleşim yerlerinde, bazı el sanatları geçmişteki kadar öneme sahip olmasa da, bu mesleği icra eden

sınırlı sayıda kişi için geçim kaynağı durumundadır (Birinci ve Camcı, 2016: s.495). Ülkemizde bu şekilde varlığını sürdüren el sanatlarından biri de Siirt Battaniyesi üretimidir. Siirt'te geçmişten günümüze halı ve kilim dokumacılığına dayalı çeşitli battaniye şekillerinin başarılı örnekleri ortaya konmakta ve günümüzde bu faaliyet bazı insanların geçim kaynağını oluşturmaktadır.

Anadolu'da en önemli el sanatlarından biri olan dokumacılık, Siirt'te binlerce yıldır sürdürülen önemli bir faaliyettir. Ziraat ve hayvancılık faaliyetleri sonucunda şekillenen dokumacılık, Anadolu'nun en önemli maddi kültür öğeleri arasında yer almaktadır. Anadolu'daki geleneksel dokumacılık faaliyetleri içerisinde Siirt Battaniyesi üretimi önemli bir yere sahiptir. Binlerce yıldır Siirt ve çevresinde geleneksel yöntemlerle üretilen Siirt Battaniyesi, Ankara Tiftik Keçisinden kırkılarak dokunmaktadır. Köklü bir geçmişe sahip olan Siirt Battaniyesi 1977 yılında tescil edilmiştir. Siirt Battaniyesi özellikle son yıllarda ekolojik ve yerel ürünlere olan yoğun talepten dolayı geniş bir pazar imkânına sahiptir. Bu çalışmanın temel amacı geçmişe kıyasla önemi azalmış olan en önemli el sanatlarından biri olan dokumacılığın ve bunun sonucunda ortaya çıkan Siirt Battaniyesi'nin eski önemine kavuşmasını sağlamak ve sosyo-kültürel açıdan oldukça önemli olan bu maddi kültür öğesinin gelecek nesillere taşınmasına katkı sunmaktır.

Materyal ve Metot

Çalışma, geçmişte oldukça köklü olan ve günümüzde de sürdürülen Siirt Battaniyesi üretiminin tarihsel gelişimi, bugünkü durumu, battaniyenin yapılış şekli, kente katkısı, üretimindeki aşamaları, sorunları ve bunlarla ilgili çözüm önerilerini içermektedir. Bu doğrultuda konu ile ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalar derlenerek literatür çalışması yapılmıştır. Daha sonra çalışma sahasında dokuma ustaları ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlar 2018 Nisan ayından başlayarak 2019 yılının Mayıs ayı aralığında çeşitli tarihlerde gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar kentin Ulus, Sakarya, Tınaztepe, Ülkü mahallelerinde bulunan atölyelerde yapılmıştır. Bu atölyelerde battaniye üretim süreçleri, üretimde kullanılan araç ve gereçler incelenerek fotoğraflandırılmıştır. Ustalardan elde edilen bilgiler ve yapılan incelemeler neticesinde battaniye üretim süreçleri ortaya konmuştur. Bununla birlikte battaniye üretiminin günümüzdeki durumu, üretim sorunları, mesleğin güçlükleri ile ilgili ustalardan çeşitli bilgiler elde edilmiştir. Daha sonra ise battaniye üretiminin pazar durumu ve ekonomik önemi hakkında bilgi toplamak için Bahçelievler, Yeni, Sakarya ve Tınaztepe mahallelerinde bulunan battaniye satış mağazaları sahipleri ile mülakatlar yapılarak, ürünün ekonomik değeri, dış talep oranı ve ekonomik değer olarak sürdürülebilirliği hakkında bilgiler elde edilmiştir. Gerek ustalardan gerekse mağaza sahiplerinden elde edilen bilgiler, coğrafi ilkeler ışığında analiz edilmek suretiyle çalışma tamamlanmıştır.

Anadolu'da ve Siirt'te Dokumacılık ve Battaniye Üretiminin Tarihsel Gelişimi

İnsanoğlunun korunma ve örtünme gereksinimine bağlı olarak ortaya çıkan dokuma sanatı insanlık tarihi kadar eski bir sanattır. İlk olarak insanların doğal ve kişisel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak ortaya çıkan dokumacılık, zamanla toplumsal ve kültürel yapıdan etkilenecek zenginleşmiştir (Acar, 1975, s.9; Öztürk ve Tağı, 2018; s.146). Dünya kültüründe ilk el sanatlarını oluşturan dokumacılık ve örücülük faaliyetlerinin insanoğlunun varoluşu kadar eski olduğu yapılan arkeolojik kazılar esnasında ortaya çıkarılan bulgulardan ve yapılan tarihi araştırmalardan tespit edilmiştir (Çelik, 2014: s.7). M.Ö. 7000'li yıllarda Orta Asya'da yaşayan göçebe topluluklar sert hava koşullarına maruz kaldıkları için vücutlarını dış etkilere karşı korumak amacıyla önce koyun yününi sonra bitki saplarını ve çadırlarını kurmak için de keçi yününi kullanmaya başlamışlardır. Düz dokuma tekniği bu anlamda ilk defa göçebe tenteleri yapmak için

kullanmışlardır (Soydan, 2013: s.1288). Dolayısıyla dokumacılık yeryüzünde ilk olarak koyunun da ilk evcilleştirildiği yer olan Orta Asya'da ortaya çıkmış ve oradan da Ön Asya ve Anadolu'ya yayılmıştır (Aytaç, 2008: s.205).

Diğer taraftan Anadolu'da dokumacılığa ait ilk izlere M.Ö. 6650'li yıllarda Diyarbakır Çayönü yerleşiminde karaca boynuzundan şekillendirilmiş orak sapı üzerinde rastlanmıştır. Burada elde edilen arkeolojik buluntular Anadolu'daki ilk dokunmuş kumaş örneklerini oluşturmaktadır. Anadolu'nun bir diğer önemli yerleşimlerinden olan Konya'nın Çatalhöyük yerleşiminde dokunmuş kumaşların M.Ö. 6500 yılında kullanıldığına dair arkeolojik buluntuların var olması, iki iplik sistemiyle tekstil yüzeyi oluşturma yöntemi olan dokumacılığın Anadolu'da günümüzden en az 8500 yıl kadar önce de bilindiğini ortaya koymaktadır (Çelik, 2014: s.2). Dokumacılık sanatının Anadolu'da ilk olarak Güneydoğu Anadolu'da ortaya çıktığı düşünüldüğünde, bu bölgenin önemli hayvancılık merkezlerinden biri olan Siirt ve çevresinde de bu sanatın Çayönü kadar geçmişi olmasa da M.Ö. 5000'li yıllara kadar gittiğini söylemek mümkündür. Zira Siirt ve çevresi dokumacılığın temel hammaddesini oluşturan küçükbaş hayvancılık yetiştiriciliği bakımından Güneydoğu Anadolu'nun en uygun yerlerinden birini oluşturmaktadır. Bu da yörede bu faaliyetlerin Diyarbakır ile birlikte çok eski devirlerden beri yapıldığını ortaya koymaktadır.

Anadolu'da Kumaş ve dokuma ticaretinin yaygınlaştığı ve bir hayli gelişim gösterdiği Asur ticaret kolonileri dönemi olup, Asurlu kolonistler Anadolu ve diğer birçok toplumla uluslararası bir ticaret ağı meydana getirmişler ve Eskiçağ toplumları arasında eşine az rastlanacak bir organizasyon teşkil etmişlerdir. Kuşkusuz ki bu dönemde Asur ticaretinin temelinde kalay ile birlikte çok çeşitli kumaşlar ve dokuma ürünleri bulunmaktaydı. Nitekim bulunduğu konum itibarıyla Asur coğrafyası, dokuma ticaretinde hem transit bir konumda, hem de kendi dokuma ürünlerini kendisi üretebilmekteydi. Dolayısıyla, Güney Mezopotamya'dan ithal edilen dokuma ürünleri ve Asur toplumunun yerel dokuma ürünleri, Anadolu toplumuna satılan dokuma ürünlerinin büyük bölümünü oluşturmakta idi. Asur ve Anadolu toplumları arasında gerçekleşmiş olan ticaretin, delili olan çivi yazılı metinlerin muhtevasına bakıldığında zaman, kumaş ve elbise gibi dokunmuş malzemenin ne denli öneme sahip olduğu rahatlıkla görülmektedir. Söz konusu ticarete her ne kadar Asurlu tüccarların getirdiği dokuma ürünleri önemli bir yere sahip olsa da Anadolu'da üretilen dokuma ürünlerine de Asurlu tüccarlar büyük ilgi göstermiştir (Çelik, 2014: s.5). Dolayısıyla bu dönemde Anadolu'da dokumacılığın çok önemli bir faaliyet olduğu ortaya çıkmaktadır. Kuruluşu Asurlara kadar uzanan Siirt kentinin de bu dönemde kurulan Asurlu ticaret kolonilerinin Güneydoğu Anadolu'daki önemli merkezlerinden biri olduğu söylenebilir (Seçkin, 2005: s.32). Asurlardan sonra da Anadolu'da dokumacılık gelişimini devam ettirmiş, Türklerin Anadolu'ya gelişiyle Anadolu ve Türk kültürünün harmanlandığı yepyeni bir dokuma sanatı ortaya çıkmıştır.

Nitekim 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya gelen Türkler, burada çok uzun bir geçmişi olan ve Asurlulardan beri gelen büyük bir dokuma el sanatıyla karşılaşmışlar, bunu da kendi kültürleriyle özleştirmişlerdir. Dokuma Türklerinin Anadolu'yu yurt edinmesinden sonra gelişimini hızla sürdürerek çeşitli özellikler kazanmıştır. Türk kilim ve halı dokumacılığının Anadolu'daki gelişimi ve yayılımı Selçuklu İmparatorluğu dönemine rastlamaktadır. Birçoğu halen belgelenememiş sayısız halı parçasının yanı sıra bilinen en eski Selçuklu halıları XIII. ve XIV. yüzyıllardan kalmadır. İleri düzeydeki Selçuklu dokumacılığı ile yine bu devirdeki Anadolu'da; Adana ve Sivas'ın Kamlo denilen pamukluları, Karaman'ın Kraliçe'leri ve Anadolu'nun diğer yerlerindeki kirkitli dokumalar, XV ve XVI. yüzyıllarda çok üstün bir düzeye ulaşan Osmanlı dokumacılığını hazırlamıştır. Osmanlı devletinde sarayın ve ordunun gereksinimlerini

karşılama amacıyla dokumacılıkta büyük bir gelişme yaşanmıştır. Bursa’da yapılan kumaşların şöhreti Lehistan, Macaristan, Fransa ve İtalya’ya kadar ulaşmıştır. İstanbul kumaşçılığın geliştiği bir merkezdi. Ancak XVIII. yüzyılda Avrupa’da makine ile üretimin gerçekleştirilmesinin etkisiyle el dokumacılığı gerilemiş ve Avrupa dokumacılıkta büyük bir üstünlük sağlamıştır (Aytaç, 1982: s.160).

Diğer yandan Ankara Tiftik Keçisi, Türkler tarafından ilk olarak XIII. yüzyılda Ankara ve civarına Hazar Denizi’nin doğu bölgesinden getirilmiş olup bu bölgedeki toprak ve iklim şartları Ankara yöresiyle benzerlik gösterdiği için ideal tiftik özellikleri Ankara’da da elde edilmiştir. XIII. yüzyıldan günümüze, Ankara Tiftik Keçisi Anadolu’ya özgü tipik ve seçkin bir ırk olarak varlığını sürdürmektedir. Siirt yöresinde Ankara Tiftik Keçisinin gelişi ve buna bağlı olarak dokuma sanayisinin gelişimi ise XIII. yüzyıldan sonrasına denk gelmektedir. Ankara ve çevresinde ideal yetiştirme ortamı bulan Tiftik Keçisi, daha sonra Çankırı, Eskişehir, Siirt ve Mardin yörelerinde Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte yetiştirmeye başlamıştır (Ankara Kalkınma Ajansı, 2018: s.11, 17). XV. ve XVI. yüzyılda Osmanlı ile birlikte Oldukça önemli bir gelişim sağlayan dokumacılık, Siirt ve çevresinde de önemli bir yer teşkil etmekteydi. Zira Ankara Tiftik Keçisi için Siirt ve çevresi oldukça elverişli iklim ve topografya şartlarına sahipti. Bu nedenle yörede hızla sayıları artan Ankara tiftik keçileri, zamanla dokumacılığın temel hammaddesini oluşturmuştur. Özellikle tiftikten elde edilen Siirt Battaniyesi ve diğer tiftik dokumaları oldukça talep görmüştür. Osmanlı döneminde sancak merkezi olan Siirt’te, dokumacılık ve tiftikten elde edilen ürünler temel geçim kaynağını oluşturmuştur (Azimli, 2006: s.132). Genellikle evlerde bulunan tezgâhlarda üretilen dokumalar, gerek yörenin gerekse ülkenin birçok yerinde satılmaktaydı. Kadınların tiftiği iplik haline getirirken, erkekler ise tezgâhlarda bu iplikleri dokuyarak battaniye, şal ve heybe üretmekteydi.

Diğer yandan Siirt kentinde dokumacılık ve battaniye üretimi ile ilgili en sağlıklı bilgilere XIX. yüzyılda ulaşılmaktadır. Bu dönemde artık iyice bilinen ve ünlenen Siirt battaniyesi, dokumada oldukça mahir olan Siirtli dokuma ustalarının ellerinden çıkmaktaydı. Yörede Siirt Battaniyesi, Siirt, Erüh ve Garzan’da en fazla üretilmekteydi. Nitekim 1869 tarihli Diyarbekir Vilayet Salnamesi’ne göre Siirt sancağında toplam 100.000 kıyye tiftik üretilmekteydi. Üretilen bu tiftikler, köy ve kentlerdeki küçük atölyelerde başta battaniye olmak üzere çeşitli dokuma ürünlerine dönüşmekteydi (Yasar, 2006: s.176). Ayrıca 1892 yılına ait vilayet salnamesinde Siirt merkez kazasında 5 debbağhane ve 2 boyahane bulunmaktaydı (Polat, 2006: s.183).

XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında gerek Anadolu’da gerekse Siirt ve çevresinde yaşanan savaşlar, iç karışıklar ve doğal afetlerden dolayı dokumacılık gerileyerek, ekonomik kazancında önemli kayıplar yaşanmıştır. Bu durumu gören ve 1913-1919 yılları arasında Bitlis’te valilik yapan Mustafa Abdülhalik Bey, Dahiliye Nezaretine gönderdiği yazıda tiftik keçileri ve bunlardan elde edilen yünlerden bahsetmiştir. Vali Bey, Siirt’te bulunduğu sırada dikkatini çektiğini söylediği Siirt tiftiğinin dünyada çok kaliteli ve yöreye has bir yapıda olduğunu ifade etmiştir. Bu dönemde tiftik üretimini tekrardan canlı bir hale getirmek için çeşitli girişimlerde bulunan Mustafa Abdülhalik Bey, okullarda dokumacılığı öğretmek için çeşitli eğitimler verdimiş ve Ankara, İstanbul’daki halı dokuma fabrikalarına tiftikleri göndererek, çeşitli dokumaların üretilebileceğini belirtmiştir. Mustafa Abdülhalik Bey’in bu girişimi önemli olsa da arzu edilen sonuçlara ulaşamamıştır (Çelik, 2019, s.261).

Diğer yandan Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında birçok olumsuz durumun geride kalmasıyla birlikte Ankara Tiftik Keçisi yetiştiriciliği ve tiftik üretimi de daha iyi bir çizgiye oturmuştur.

Bu bağlamda ülke genelinde keçi sayısı %55 oranında artırılmıştır. Bununla birlikte 1930'lu yıllarda Ankara Tiftik Keçisinin yetiştirilme koşulları geliştirilerek tiftik üretimini ve tiftik dokuma sanayiini yeniden canlandırma düşüncesine yönelik girişimlerde bulunulmuştur. Bu dönemde Siirt'te dokumacılık ve tiftik üretimi geleneksel bir şekilde devam ederek, ev tipi atölyelerde battaniye ve diğer tiftik dokuma ürünleri elde edilmiştir. Ancak Cumhuriyet tarihi boyunca Siirt ve çevresinde Ankara Tiftik Keçisi yetiştiriciliği azalmıştır. Buna bağlı olarak dokuma sanayisi de zamanla eski gücünü kaybetmiştir. Günümüzde Siirt ili içerisinde yetiştirilen Ankara Keçisi sayısı 15000 adede kadar gerilemiştir. Gerek Ankara Keçisindeki azalmalar gerekse modern imalatla birlikte fabrikasyon ürünlerinin rekabet gücü karşısında Siirt yöresinde dokumacılık sınırlı bir şekilde gerçekleşmektedir.

Siirt Battaniyesinin Genel Özellikleri

Siirt Battaniyesi Ankara Keçisinin yumuşak, parlak ve uzun kıllarından elde edilen tiftik yününden dokunmaktadır. Doğal bir elyaf özelliğinde olan tiftik, son derece değerli bir dokuma yünüdür. Oldukça değerli ve yerli bir gen kaynağı olan Ankara Keçisi, öncelikle tiftik yünü için yetiştirilmektedir. Ankara Keçisi narin yapılı olup kıl keçilerine göre daha küçük bir keçi ırkıdır. Ankara Tiftik Keçilerinin gövdesi tamamen uzun ve kıvrımlı demetler oluşturan tiftiklerle kaplanmış olup bazı Ankara Keçilerinin alınlarında tiftik demetçikleri (kâkül) bulunmaktadır. Söz konusu keçilerin genellikle boynuz ve sakalları gelişirken, kulakları da uzun ve düşüktür. Ankara Keçisinin saf gen taşıyanlarının kılları genellikle beyaz iken melezleme ile genetiği değişen bazı Ankara Keçilerinin tiftikleri renkli olabilmektedir. Nitekim Ankara ve çevresinde yetiştirilen keçilerde vücudun tamamı beyaz renkli tiftikle kaplıyken Siirt ve Mardin'de kahverengi, siyah veya gri renkte tiftiğe sahip keçileri de bulunabilmektedir. Ankara Keçisi yetiştiriciliğinde sanayi değeri daha yüksek olan beyaz renkli tiftik daha çok tercih edilmektedir. Ankara Keçisi diğer kıl keçilerine göre oldukça uysal olup, az hareket eden, idaresi kolay ve eğitilebilir keçilerdir. Ormanlık alanlara ve bitkilere kıl keçileri gibi zarar vermeyen Ankara Keçileri, meraları da oldukça verimli kullanmaktadır. Daha çok ağaç yapraklı ve ağaçların ince dalları ile beslenen bu keçiler, ağaç ve bitkilerin köklerine pek zarar vermezler. Birçok bitkiyi yiyeabilen Ankara Keçileri, büyüme döneminde eğitilip ormanlardan uzak tutulduğunda, ergin dönemlerinde ormanda otlatılırsalar dahi ağaçlara zarar vermedikleri bilinmektedir. Hemen her türlü bitkiyi yiyeabilen Ankara keçileri, su konusunda ise oldukça hassastır. Zira bu keçiler bulanık ve kirli suları içmezken, sadece temiz su içmektedirler. Diğer yandan Ankara keçilerinin çok değerli olan tiftikleri yalnızca yılda bir defa ve genellikle Nisan-Mayıs döneminde kırılmaktadır. Kırkım işleminin gecikmesi tiftiğin kendiliğinden dökülüp zayi olmasına ve kalitesinin bozulmasına yol açmaktadır. Bu yüzden kırkım işlemi mutlaka zamanında yapılmalıdır. Kırkım işlemi esnasında tiftiğin bir bütün olarak parçalanmadan çıkarılması gerekmektedir. Bir Ankara keçisinden yılda ortalama 2 kg tiftik alınmakta olup en fazla tiftik 3-5 yaşındaki gelişkin keçilerden elde edilmektedir. Sanayi değeri en yüksek olan tiftikler ise 1-2 yaşındaki keçilerden alınmaktadır. Bu keçilerin tiftikleri oldukça ince ve elastiki olup, dokumanın aradığı ideal özellikleri taşımaktadır. Diğer yandan Ankara Keçilerinin yaşı ilerledikçe tiftiğinin verimi artmasına rağmen kalitesi düşmektedir. Çünkü yaşlı keçilerde tiftik kalınlaşarak sanayinin istediği elastikiyet ve mukavemet kaybolmaktadır (Ankara Kalkınma Ajansı, 2018: s.15-16).

Foto 1: Çalışma sahasındaki Ankara keçilerinden görünümeler

Tiftik yününden üretilen Siirt Battaniyesinin üne kavuşmasına ve çok fazla talep görmesine yol açan birçok özelliği vardır. Göz alıcı bir parlaklığa sahip olan bu battaniyeler, yüksek ısı yalıtımına sahip, kir tutmayan, ince, şık ve kolaylıkla boyanabilme özelliğine sahiptir. Dünya çapında üne kavuşan Siirt Battaniyesinin en büyük özelliği diğer keçi kollarıyla dokunan ürünlere kıyasla daha kaygan ve yumuşak bir his vermesidir. Tiftiğin söz konusu özelliği “yağıltı” adı verilen ve kılın yüzeyini kaplayan bir yağ katmanından dolayı oluşmaktadır (Tamur, 2003: s.7). Yağıltı tabakası aynı zamanda tiftiğin dayanıklılığını artıran bir özelliğe sahiptir. Siirt Tiftik Battaniyesi aynı zamanda yalıtım özelliğine de sahip olup her iklim koşuluna uygun vücudun nefes almasına olanak verecek bir niteliktedir. Bu özelliğinden dolayı dört mevsim kullanılabilir. Bunaltıcı olmayan bir ısı veren Siirt Battaniyesi, terletmeyen bir yapıdadır. Oldukça nitelikli ve doğal bir malzeme olan tiftik, yüzyıllardır Siirtli dokuma ustalarının eliyle dokunmakta ve son derece zarif ve kaliteli doğal battaniyeler ortaya çıkmaktadır. Siirt Battaniyesi, hem doğal ve estetik yapısı hem de ince el işçiliğine sahip dokuma ustaları sayesinde günümüzde büyük bir doğal ve kültürel mirasa dönüşmüş durumdadır.

Foto 2: Nisan-Mayıs aylarında yapılan kirkma işleminden görünümeler

Nitekim Siirt Battaniyesi, zirai, ticari yönünün yanında binlerce yıldır yörede sürdürülen bir el sanatı olması nedeniyle de bir kültür mirası niteliğindedir. Özellikle son dönemlerde kültür mirası niteliğinde olan geleneksel el sanatları ve yerel değerler, kırsal turizm, kültür turizmi ve miras turizmi kapsamında oldukça ilgi çekmektedir. Bu bağlamda söz konusu değerler sürdürülebilir yerel kalkınma kapsamında ekonomik olarak da büyük bir değer taşımaktadır. Hem bu değerlerin gelecek nesillere aktarılması, hem de bu el sanatları ve kültürel mirasların yaşatılması, uğraş verenlerin varlığını sürdürebilmesi için ekonomik değerlerini muhafaza etmesi gerekmektedir. Bu nedenle Siirt Battaniyesinin ulusal ve uluslararası düzeyde sürdürülebilir turizm anlayışı kapsamında ele alınıp buna göre değerlendirilmesi ve bu yolla korunarak, ekonomik önemi artarak yitirilen değerler listesine girmesinin önüne geçilmelidir (ÖZDEMİR, 2009: s.74; Şahin, 2013: s.196,197).

Siirt Battaniyesinin Üretimi ve Günümüzdeki Durumu

Siirt Battaniyesinin hammaddesini oluşturan tiftik yünü önceleri Siirt'te yetiştirilen Ankara keçilerinden elde edilirken, son yıllarda keçi sayılarının iyice azalması ile birlikte yün ihtiyacının bir kısmı başka illerden karşılanmaktadır. Yörede elde edilen tiftik yünleri ise Şirvan, Tillo ve Siirt Merkez ilçelerdeki göçebe hayvancılık ile uğraşan göçebe ailelerden temin edilmektedir. Yaz ve bahar aylarını Siirt çevresindeki yüksek rakımlı yaylalarda geçiren göçebeler, kış döneminde ise Siirt, Tillo ve Şirvan'daki elverişli sahalarda hayvan yetiştiriciliğini sürdürmektedir. Özellikle keçiler için laktasyon dönemindeki hava koşulları ve otlak durumu tiftiğin kalitesi ve miktarı üzerinde oldukça belirleyicidir.

Diğer yandan yaklaşık iki asır önce ilk defa yurtdışına çıkarılan Ankara Keçisi, Türk tekelinden çıkarak dünyanın çeşitli ülkelerine taşınmıştır. Bu durum son iki yüzyılda dünya pazarında önemli bir yere sahip olan Türk tiftiğinin pazar payını büyük oranda kaybetmesine yol açmıştır. Yaşanan bu durumun etkisiyle ülkemizde Ankara Keçisi sayısında büyük azalma yaşanmıştır. Nitekim 20. yüzyılın başları ve ortalarında milyonlarca ifade edilen keçi sayısı, 2009 yılında 99308'e kadar gerilemiştir. Son istatistik yılı olan 2018 de ise Ankara Keçisi sayısı 210154 kadardır. Siirt ilinde de benzer bir durum yaşanmış ve önceleri sayısı yüzbinleri bulan keçi sayısı 2008'de 4355'e kadar gerilemiş, 2018'de ise 15767 kadar olmuştur (TUİK, 2019). Ankara Keçisi sayılarının azalmasının nedenlerinden bir de bu keçilerin orman düşmanı olarak görülmesi ve yetiştiriciliğinin sınırlandırılması gelmektedir. Hâlbuki daha önce de belirtildiği Ankara Ke-

çileri, ormanlara ve bitkilere zarar vermeyen uysal hayvanlardır. Diğer yandan Türkiye'deki Ankara Keçisi yetiştiriciliği ve tiftik dokuma sektörüne en büyük darbe ise sentetik liflerin ortaya çıkmasıdır. Çok daha ucuza üretilen sentetik tiftikler, orijinal tiftiğin yerini alarak nadir, kaliteli ve son derece zahmetli bir şekilde üretilen tiftik eldeleri ve dokumalarını piyasadan silmiştir. Ancak son yıllarda doğal ve kültürel ürünlere olan talebin artması, bu unsurların sürdürülebilir turizm anlayışının bir parçası haline gelmesi ve yerel kalkınmanın önemli bir ögesi olarak ön plana çıkması, diğer yerel ürünler gibi Siirt Battaniyesine olan ilgiyi hayli artırmıştır.

Tablo 1: Türkiye'de Yıllara Göre Ankara Keçisi Sayıları (2004-2018)

Türkiye Geneli Ankara Keçisi Sayısı	
2004	178158
2005	176802
2006	159378
2007	137149
2008	110266
2009	99308
2010	115733
2011	114682
2012	118607
2013	152976
2014	162513
2015	189798
2016	195273
2017	201639
2018	210154

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verileri (TÜİK)

Siirt'te el dokumacılığı şeklinde yapılan battaniye üretimi, yapım tekniği olarak mekikli dokuma şeklinde örülmektedir. Mekikli dokumalar; gücüler yardımıyla gruplar halindeki çözümler arasında oluşturulan aralıktan atkı ipeğin mekikle geçirilmesi sonucu elde edilen düz yüzeyli dokumalardır. Bununla birlikte Siirt Battaniyesinin üretim aşamasının ilkinin kırkma işlemi olmaktadır. Kırkım işlemi Nisan ve Mayıs aylarında yapılırken, kırkım işlemi esnasında tiftiğin bir bütün olarak alınması ve zarar görmemesine dikkat edilmektedir. Kırkım işleminin zamanında yapılmaması durumunda ise tiftiğin kalitesi bozulabilmektedir. Kırkılan tiftikler yıkama işleminden geçirilmekte ve bu süreçte iyice temizlenmektedir. Daha sonra temizlenen tiftikler taranmaktadır. Tarama işlemi bittikten sonra elde edilen tiftikler, kullanıma hazır hale gelmektedir. Tiftik yünü kırkım, yıkama, temizleme ve tarama işleminden sonra battaniye yapımı için iplik haline getirilmektedir. Bunun için elde edilen yünler ya makinalarda eğrilerek ipe dönüştürülmekte ya da kirman denilen el aleti kullanılarak eğrilme işlemi yapılmaktadır. İnce eğrilen tiftik ipleri çıkırık makinalarında mekik ya da top şeklinde çile yapılarak çözgü hazırlamada kullanmak üzere hazır hale getirilmiş olur.

Tablo 2: Siirt İlinde Yıllara Göre Ankara Keçisi Sayıları (2004-2018)

Yıllar	Baykan	Eruh	Kurtalan	Merkez	Pervari	Tillo	Şirvan	Toplam
2004				2600			4750	7350
2005				2500			4850	7350
2006				2400			5800	8200
2007				2575		300	6166	9041
2008				2655			1700	4355
2009		2		2595		320	1500	4417
2010	330	0	720	1240	3100	1540	3600	10530
2011	335	0	775	1240	0	2510	2512	7372
2012	320		785	1320		2505	2850	7780
2013	454	95	0	1755	0	3881	6294	12479
2014	621	130	0	2022		3171	6320	12264
2015	703	150		1770		3740	5370	11733
2016	765	130		1730		4700	5182	12507
2017	1623	100		1333		4550	3100	10706
2018	1384			1465		8318	4600	15767

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verileri (TÜİK)

İplikler battaniye yapımı için hazır hale getirildikten sonra dokumada yapılacak ilk işlem çözüğü hazırlamaktır. Çözgüde ilk olarak ahşap çerçeveye, çözgü iplik bobinleri yatay olarak yerleştirilmektedir. Çağ denilen iskelete, bobinlere yerleştirilen ipliklerin dönmesini sağlayan çubuklar yerleştirilmektedir. Bu sayede iplik çekimi sırasında bobinler rahatlıkla dönmektedir. Çağ'ın yanında Çağ'dan alınan ipliklerin belli bir düzene konmasını ve ipliklerinin birbirine paralellliğini sağlayan tarak yer almaktadır. Çözgü tarağından geçen iplikler daha sonra yatay doğrultulu ahşap bir düzeneğe sarılmaktadır. Ahşap bir düzeneğe sarılan çözgü ipliklerinin dokuma tezgâhının bulunduğu mekâna taşınması çözgü levendi sayesinde gerçekleşmektedir (Yanar ve Akpınarlı, 2016: s.175). Yatay bir silindir şeklinde olan çözgü levendi, dokumanın eni dikkate alınarak çözgü ipliklerinin tezgâhın bulunduğu alana taşınmasını sağlamaktadır.

Foto 3: Siirt kentindeki dokuma ustaları ve atölyelerinden görünüm.

Battaniye dokumacılığında kullanılan en önemli araç tezgâhtır. Dokumaya hazır hale getirilen iplikler çözgü işlemi tamamlandıktan sonra el tezgâhlarında ustalar tarafından dokunmaktadır. Dokunan battaniler çelik taraklarla vurularak, tüylendirilip şekil verilmektedir. Şekil verme işlemi son olarak atölyeler dışında evlerde bayanlar tarafından bir dizi işlemle sona ermektedir. Bu işlemlerden sonra dokuma işlemi tamamlanan battaniler kullanıma ve satışa hazır hale getirmektedir. Diğer yandan çalışma sahasında bulunan tezgâhlar yüksek kamçılı yüksek tezgâhlardan oluşmaktadır. Kamçılı tezgâhın diğer tezgâhlardan en önemli farklılığı mekiğin el yerine kamçının çekilmesiyle atılmasıdır. Bu yapı el dokuma tezgâhlarına hız kazandırmıştır. Diğer yandan kamçılı tezgâhlar çerçeve sayılarının artırılıp eksiltilmesine ve çerçevelerin hareket düzeninin el ve ayakla yapılmasına göre farklılık gösterebilir. En az iki çerçeveye sahip olması gereken kamçılı tezgâhlarda çerçeve sayıları farklı olabilir. Her bir çerçevenin hareketi pedala bağlıdır. Elle çalışan tiplerinde ise bu çerçevelerin hareketi yan tarafında bulunan el pedalları ile yapılmaktadır (Kaya ve Ergenekon, 1989: s.21).

Foto 4: Siirt Battaniyesi üretim süreçleri ve kullanılan bazı araç gereçlerden örnekler (A: İpliğin mekiğe aktarıldığı çıkırcık makinası, B: Dokumanın tezgâha geçirilmesi C: Düzleştirme, D: Mekik E: Taraklama, F: Islatma)

Siirt Battaniyesi, Siirt kentindeki küçük atölyelerde geleneksel yöntemlerle dokunmaktadır. Kentteki dokuma atölyelerinin sayısı 70 kadardır. Bu atölyelerde usta ve çıraklarla birlikte yaklaşık 100 kişi çalışmaktadır. Yakın zamana kadar kentte 400 civarında dokuma atölyesi bulunmaktayken son yıllarda ise mesleğe olan ilginin azalması nedeniyle atölyelerin sayısı oldukça düşmüştür. Mesleği sürdüren dokuma ustaları, dokumacılığı bir ata mesleği olarak geleneksel yöntemlerle öğrendiklerini belirtmektedirler. Ancak ustalar ekonomik olarak tatmin edici kazançlar elde edilemediği ve yeni nesiller tarafından ilgi duyulmadığı için dokuma ustalarının sayısının oldukça azaldığını ve bu geleneksel el sanatının yok olma tehlikesinin bulunduğunu ifade etmektedirler (K1, K2, K3, K4, 2019). Gerçekten de yörede gerek hayvancılığa olan ilginin azalması gerekse insanların daha kazançlı ve az uğraş isteyen işlere yönelmesi, dokumacılığın oldukça azalmasına yol açmıştır.

Diğer yandan dokuma atölyelerinde ustalar tek kişilik battaniyeyi ortalama 1 günde dokurken iki kişilik battanileri ise iki günde dokunmaktadır. Talebe bağlı olarak üretim yoğunluğu değişebilmektedir. Özellikle kış aylarında talep fazla iken yaz döneminde ise talep iyice düşmektedir. Bununla birlikte Siirt kentinde 30'a yakın Siirt Battaniyesi satışı yapan mağaza bulunmaktadır.

Bu mağazalarda aylık ortalama 50 ile 100 adet arasında battaniye satışı yapılmaktadır. Bazen battaniyelerin üzerine isim, logo veya unvanlar yazılmak suretiyle özel siparişler de alınmaktadır. Bu işlemler için özel baskı makinaları bulunmaktadır. Battaniye mağazalarından elde edilen bilgilere göre eskiden Suudi Arabistan, Katar ve Kuveyt gibi Orta Doğu ülkelerinden çok fazla sipariş aldıklarını, ancak son yıllarda bu siparişlerin tamamen kesildiği ifade edilmektedir. Yurt içinde ise talebin günümüzde daha çok İstanbul, Ankara, Bursa gibi illerden olduğu belirtilmektedir. Önceki yıllarda en fazla siparişlerin İstanbul Kapalı Çarşı'dan geldiği belirtilirken, günümüzde bu siparişlerin gelmediği belirtilmektedir. Hali hazırda en fazla talebin ildeki Veysel Karani beldesinden geldiği ifade edilmektedir. İnanç turizmi kapsamında beldeyi ziyaret edenler, Siirt Battaniyesine oldukça ilgi göstermekte ve en fazla talep buradan gelmektedir.

Foto 5: Siirt Battaniyesi ve battaniye mağazalarından çeşitli örnekler.

Sonuç

Battaniye dokumacılığı Siirt yöresinin ekonomik ve kültürel yaşamında çok önemli bir yere sahiptir. Yörede yüzyıllardır sürdürülen dokumacılık faaliyetleri geleneksel olarak yürütülen göçebe hayvancılık faaliyetleri neticesinde ortaya çıkmış ve varlığını günümüze kadar devam ettirmiştir. Sahada battaniye dokumacılığı XV. Yüzyılda Ankara ve çevresinden getirilen Ankara keçilerinin yetiştirilmesine başlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Ankara Keçisinden elde edilen tiftiğin dokunmasıyla üretilen Siirt Battaniyeleri zamanla çok beğenilmiş ve ünlenmiştir. Bu sayede Siirt kentinde dokumacılık faaliyetleri kültürel ve ekonomik yaşamın önemli bir parçasına dönüşmüştür. Ancak modernizmin ortaya çıkışı ve bu yaşam tarzının yörede de yaygınlaşması ve kentleşmenin artması, yörede çok önemli bir yere sahip olan bu geleneksel el sanatı ve sanatı icra eden ustaları derinden etkilemiştir. Zira yörede dokumacılık faaliyetlerine ilk büyük darbeyi göçebeliliğin ve buna bağlı olarak Ankara Keçisi yetiştiriciliğinin iyice azalması vurmuştur. Bununla birlikte battaniye dokumacılığının zahmetli ve az gelir getiren bir uğraş olması, yeni ustaların yetişmemesi ve genç nesillerin bu mesleğe ilgi duymaması da bu kültürel ve ekonomik faaliyetin günümüzde yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına yol açmıştır.

Siirt'in kültürel ve ekonomik belleğinde önemli bir yer tutan Siirt Battaniyesinin yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Zira son yıllarda tüm dünyada yöresel ürünlere ve

geleneksel el sanatlarına olan ilgiyi oldukça artırmıştır. Bu bağlamda kültür mirası turizmi, yerel ve özgün değerlere ve ürünlere yönelik yöresel turizm kavramları çokça gelişmiştir. İnsanlar modern yaşamda ve bu yaşamın sunduğu ürünlerden uzaklaşıp, doğal ve özgün değerlere ve ürünlere yönelmiştir. Bu da doğal ve kültürel ürünlerin turizm pazarlamasında önemli bir hale gelmesine yol açmıştır. Siirt Battaniyesi hem kültürel açıdan taşıdığı değeri ile hem de doğal ve ekolojik bir ürün olması ve buna dair izler taşıması bakımından oldukça değerlidir. Bu yüzden kaybolmaya yüz tutmuş bu geleneksel el sanatının sürdürülebilir turizm kapsamında mutlaka tanıtılması ve yaşatılması gerekmektedir.

Bunun için Siirt kentinde geçmişten günümüze battaniye üretimini gösteren bir battaniye müzesinin açılması gerekmektedir. Üretimde kullanılan araç ve gereçlerin sergilendiği, dokuma ustaları ve atölyeleri hakkında bilgilerin verildiği, geçmiş yaşama dair görsellerin paylaşıldığı bir panoramik battaniye müzesi, turizm açısından önemli bir çekicilik oluşturabilir. Bunun yanı sıra Siirt Battaniyesinin önemli bir turizm ögesi haline gelebilmesi için mutlaka ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımı yapılmalıdır. Ayrıca Siirt Battaniyesinin Siirt'i simgeleyen kent sembolleri içerisinde pek fazla kullanılmadığı anlaşılmış olup battaniye simgesinin gerek Siirt Belediyesi gerekse diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından sıklıkla kullanılması, tanınırlığı daha da artıracaktır.

Daha öncede ifade edildiği üzere Siirt Battaniyesi dokuyan meslek erbapları ve atölyelerin sayısı iyice azalmıştır. Kentin kültürel ve ekonomik hayatında önemli bir yere sahip olan bu geleneksel el sanatının yok olmasını engellemek için bir takım önlemlerin alınması gerekmektedir. Bunun için de genç nesillerin dokumacılığa olan ilgisini artırmak gerekir. Mesleği cazip hale getirmek için teşviklerin verilmesi, yatırım desteğinin sağlanması gerekmektedir. Bunun yanında gerek Halk Eğitim Merkezi gerekse Belediye ve Valilik bünyesinde açılacak kurslarla yeni ustaların yetiştirilmesi sağlanmalıdır. Özellikle ev hanımları ve genç kızların bu mesleğe olan ilgisini artırmak için ev tipi atölye üretimi teşvik edilmeli, kredi ve hibe desteği verilmelidir. Bu sayede kaybolmaya yüz tutan bu önemli kültürel mirasın gelecek nesillere taşınması ve varlığını devam ettirmesi önemli ölçüde sağlanmış olacaktır.

KAYNAKLAR

- Acar, B. (1975). Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar, İstanbul: Ak Yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi: 3.
- Ankara Kalkınma Ajansı. (2018). Ankara Keçisi, Tiftik ve Sof, Ankara: Dumat Ofset.
- Arslan, F, Çağlar, M. İ., Gürbıyık, C. (2017). Kültürel Miras Kapsamında Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Meslekler: Turgutlu Örneği, *Studies Of The Ottoman Domain*, Cilt 7 (13), 211-247.
- Aytaç, A. (2008). Türk Medeniyetinde Dokuma Kültürü Ve Yabancı Resim Sanatı Üzerindeki Tarihsel Yeri, 38. İcanas Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildirileri, 10-15 Eylül 2008, s. 203-220, Ankara.
- Aytaç, Ç. (1982). El Dokumacılığı, MEB Yayını, İstanbul.
- Azimli, M. (2006). İlk Fethinden Osmanlıya Siirt'in Siyasi Tarihi, Şarkiyat Araştırmaları Uluslararası Siirt Sempozyumu, 19-21 Eylül 2006, s.126-132, Siirt.
- Birinci, S., Camcı, A. (2016). Korunması Gereken Geleneksel El Sanatlarına Bir Örnek: Sivas Bıçağı Üretimi, *Marmara Coğrafya Dergisi* Sayı: 33, S.493-509.

- Çelik, A. (2019). Tanzimat'tan Cumhuriyete Siirt, Siirt: Emin Ofset Matbaacılık.
- Çelik, H. (2014). Eskiçağ'da Anadolu'da Dokuma (M.Ö. 1974-1719), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Dilmaç, O. (2013). Erzurum'da Kaybolmaya Başlayan Yöresel El Sanatları, Akdeniz Sanat Dergisi, 6(11), 93-101.
- Hünerel, S. Z., Er, B. (2012). Halk Kültürünün Tanıtılmasında El Sanatlarının Yeri ve Önemi, Batman Üniversitesi Uluslararası Katılımlı Bilim ve Kültür Sempozyumu, 18-20 Nisan 2012, 179-190, Batman.
- Kaya, F., Ergenekon, C. (1989). Mekikli el dokumacılığı. Ankara: G.Ü.M.E.F. Yayınevi.
- Özdemir, N. (2009). Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi, Milli Folklor, Sayı: 84, s.73 – 86.
- Özey, R. (2014). Kültürel Coğrafya, Aktif Yayınevi: İstanbul.
- Öztürk, G. Tağı, Ö. S. (2018). Hakkâri Demirtaş (Yağmurlu Mezrası) Köyü Mezer (Mêzerk-Mêzer) Dokumaları, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 77, s.460-473.
- Polat, E. (2006). H. 1310 (M. 1892) ve H. 1316, 1317, 1318 (M. 1898, 1899, 1900) Tarihli Bitlis Vilayet Salnamelerinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Seçkin, B. S. (2005). Başlangıçtan Günümüze Siirt Tarihi, İstanbul: İstanbul Siirtliler Derneği Yayını.
- Soydan, S. (2013). Derleme Sözlüğünde Dokumacılık Mesleği İle İlgili Söz Varlığı, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 8/4, p. 1287-1303.
- Şahin, G. (2013). Coğrafi Bir Simge Olarak Ankara Keçisinin Türkiye'deki Mevcut Durumu, Milli Folklor Dergisi, Sayı: 97, s. 195-209.
- Tamur, E. (2003). Ankara Keçisi ve Ankara Tiftik Dokumacılığı, Ankara: Ankara Ticaret Odası Yayınları.
- Tümertekin, E, Özgüç, N. (2009). Beşeri Coğrafya (İnsan, kültür, mekân), İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2019). http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1002, (Erişim Tarihi: 16.03.2019)
- Umay, G. (1999). Osmanlı İmparatorluğu ve Türk Halk Kültürü, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, Osmanlı Cilt:9.
- Yanar, A. Akpınarlı, F. (2016). Geleneksel Ankara Sof Dokumaları, Ankara Araştırmaları Dergisi, 4(2), 170-179.
- Yasar, M. A. (2006). 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Siirt (Osmanlı Devlet İstatistiklerine Göre), Şarkiyat Araştırmaları Uluslar Arası Siirt Sempozyumu, 19-21 Eylül 2006, s.161-180, Siirt.